

**MINISTERSTVO ŠKOLSTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY
ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV BRATISLAVA**

Príloha 4

RÁMCOVÝ OBSAH VZDELÁVANIA

KOMUNIKAČNÉ ZRUČNOSTI

pre stredné odborné školy a gymnázium
pre žiakov so sluchovým postihnutím

Vzdelávací program ako súčasť štátneho vzdelávacieho programu
schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky
pod číslom CD-2008-18550/39582-1:914 dňa 26. mája 2009.

KOMUNIKAČNÉ ZRUČNOSTI

pre stredné odborné školy a gymnázium pre žiakov so sluchovým postihnutím

Charakteristika predmetu

Žiaci so sluchovým postihnutím prichádzajú na štúdium v stredných odborných školách s rozdielnymi komunikačnými kompetenciami. Vyučujúci na vyučovacích hodinách poskytuje cieľavedomou, systematickou činnosťou žiakom so sluchovým postihnutím účinnú pomoc pri prekonávaní komunikačných ťažkostí. Cieľom vzdelávania žiakov so sluchovým postihnutím v predmete komunikačné zručnosti je poskytnúť im širšiu a bohatšiu komunikačnú kompetenciu v rozličných situáciách vyskytujúcich sa v sociálnom kontexte a samovzdelávaní. S prihliadnutím na špecifické ciele predmetu, na druh a stupeň sluchového postihnutia u žiakov, predmet komunikačné zručnosti neobsahuje obsahové a výkonové štandardy.

Podľa možností a predpokladov žiaka sa komunikácia so žiakom rozvíja všetkými dostupnými komunikačnými formami: v posunkovom jazyku, posunkovanou slovenčinou, prstovou abecedou, v hovorenom jazyku, písomnou formou, pomocnými artikuláčnými znakmi, neverbálnou komunikáciou, pantomímou, dramatizáciou a inými prostriedkami.

Obsah predmetu komunikačné zručnosti je rámcový a štruktúrovaný tak, aby sa systematicky rozvíjala receptívna, centrálna a expresívna zložka reči. V procese vyučovania predmetu komunikačné zručnosti si žiaci so sluchovým postihnutím upevňujú a rozširujú pasívnu a aktívnu slovnú zásobu, osvojujú nové pojmy v hovorenom alebo posunkovom jazyku, prípadne v obidvoch jazykových systémoch.

Ciele

Komunikačné zručnosti sa zameriavajú na rečový a jazykový rozvoj žiakov so sluchovým postihnutím. Cieľom vyučovania predmetu komunikačné zručnosti je optimalizovať prijímanie, spracovanie, produkovanie a odovzdávanie informácií u žiaka so sluchovým postihnutím podľa jeho predpokladov a schopností.

Úlohy pre jednotlivé ročníky sú koncipované tak, aby si žiaci systematicky osvojili rozličné formy komunikačných zručností v jednotlivých jazykových rovinách v lexikálno-sémantickej, morfológicko-syntaktickej, foneticko-fonologickej a pragmatickej rovine.

Úlohy, námety na obsah, metódy, formy a prostriedky sa z časti opakujú ale v širšom rozsahu a na kvalitatívne vyššej úrovni.

Hlavné úlohy pre rozvíjanie komunikačných zručností žiakov spočívajú vo fixácii a automatizácii komunikačných zručností vo všetkých jazykových rovinách osvojených na druhom stupni. Na základe ďalšieho rozvoja lexikálno-sémantickej zložky reči sa rozvíjajú aj morfológicko-syntaktické štruktúry, zautomatizujú sa aj správne foneticko-fonologické štruktúry. Väčšia zručnosť sa má získať aj v perceptívnej, aj expresívnej komunikácii, najmä v spontánných prejavoch, v predlžovaní monológov, v zručnosti čítať s porozumením a správne riešiť slovné úlohy.

Úlohou vyučovania predmetu je systematické formovanie a rozvíjanie komunikačných schopností žiakov. Rozvíjanie komunikačných schopností kladie požiadavku navodzovať a sústavne rozvíjať komunikáciu medzi žiakom a učiteľom, ale i medzi žiakmi navzájom. Vyučovanie predmetu rozširuje praktické znalosti jazyka, privádza žiakov k zvnútorneniu jazyka a k uspokojovaniu komunikačných potrieb pri priamom styku. Formovaním a rozvíjaním komunikačných zručností sa upevňuje sebadôvera žiaka so sluchovým postihnutím. Obsahové zameranie, prostriedky a metódy práce sú podmienené zásadou

individuálneho programovania. Komunikačné zručnosti žiakov so sluchovým postihnutím rozvíjame:

- a) v hrách a rôznych činnostiach žiakov,
- b) témami zameranými na bežné životné situácie.

Každá komunikačná situácia sa citlivo využíva na dialóg so žiakom hovorenou rečou prípadne aj posunkovým jazykom. Rozvíjanie dialogickej reči začíname otázkami, nadväzujúcimi na aktuálne zážitky žiakov. Komunikáciu so žiakmi rozvíjame všetkými dostupnými prostriedkami: mimikou tváre, gestikuláciou, písanou rečou, pantomímou, dramatizáciou a inými prostriedkami.

V spontánnych alebo navodených situáciách sa opakujú gramatické javy osvojené v slovenskom jazyku a literatúre, ako aj javy významné z hľadiska ich komunikatívnej využiteľnosti.

Učebné osnovy sú zamerané na rozvíjanie receptívnej, centrálnej a expresívnej zložky reči. Sú koncipované ako otvorený systém, čo znamená, že učivo sa môže dopĺňať alebo redukovať. Obsahové zameranie a osnovné heslá plnia funkciu námetov pre učiteľa. Učiteľ si zvolí na jednotlivé hodiny rozsah a obsah námetov, ktoré sú pre žiakov potrebné z hľadiska ich praktického využitia. Učiteľ rozhodne o spôsobe riadenia vyučovacieho procesu v snahe dosiahnuť maximálnych výsledkov, dbá o to, aby žiaci mali možnosť čo najviac využívať reálne komunikačné činnosti. Žiaci sa na predmete učia odzerať, prebieha sluchová výchova, osvojujú si nové pojmy, učia sa chápať ich význam a používať ich podľa potreby. Rozvíja sa aktívna a pasívna slovná zásoba. Učia sa tvoriť gramaticky správne vety, viesť dialóg, vyjadriť svoje názory a pocity v ich najoptimálnejšej forme reči.

Žiaci poznávajú funkcie rodiny, školy, oboznamujú sa s normami spoločenského správania a ich uplatňovaním v bežnom živote, upevňujú si elementárne mravné postoje, oboznamujú sa so zásadami bezpečnostných opatrení a získavajú poznatky o živote a spoločnosti (mravné hodnoty – úcta k sebe, k druhým ľuďom, čestnosť, statočnosť, spravodlivosť, pravdovravnosť, pracovitosť). Charakter človeka – kladné a záporné vlastnosti. Zmysel života – štúdium, práca, rodina, oddych. Spolužitie ľudí na zásadách spolupráce a tolerancie.

Žiaci poznávajú úlohu štátu v spoločnosti, oboznamujú sa so sústavou štátnych orgánov a ich funkciou a slovenskou volebnou sústavou. Oboznamujú sa s podstatou a prejavmi dospievania, podstatou priateľstva, nutnosť zodpovedne pristupovať k láske, manželstvu a rodičovstvu. Pripomínajú si pamätné dni a ich význam v živote spoločnosti. Uskutočňujú sa rozhovory pri spoločenskom styku.

Predmet komunikačné zručnosti sa neklasifikuje. Schopnosť komunikácie v určitom jazykovom systéme odporúčame hodnotiť slovné.

Obsah (prehľad tematických celkov)

Platí pre všetky ročníky. Učivo na seba nadväzuje špirálovito a postupne, takže v každom ročníku sa preberá totožný tematický celok. Obsah tematického celku je prispôbený potrebám žiakov. Pri práci na hodine vyučujúci využíva metódy a formy práce adekvátne veku a vyspelosti žiakov. Postupuje od najjednoduchších po najzložitejšie. Postupnosť metód: kognitívne, zážitkové, skúsenostné, dramatické, situačné, dialóg, monológ, problémové vyučovanie, diskusia, polemica

Tematické okruhy

1. Rozvíjanie receptívnej zložky reči aj v posunkovom jazyku

Rozlišovanie rôznych zvukov sluchom i vibračnými pocitmi.

Rozlišovanie slov, viet podľa zvuku.

Rozvíjanie schopnosti odzerania
Počúvanie hudby (zrakom, hmatom, sluchom).
Rozvíjanie schopností odzerania.
Rytmizácia s pohybovým vyjadrením.

2. Rozvíjanie centrálnej zložky reči (v hovorenom a posunkovom jazyku)

Chápanie pojmov.
Výber a použitie adekvátneho pojmu.
Napĺňanie pojmov konkrétnym obsahom.

3. Rozvíjanie expresívnej zložky reči (v hovorenom a posunkovom jazyku)

Rozvoj reči vo formách hovorenej reči a posunkovej reči (opísanie predmetov, udalostí).
Podporovanie samostatného vyjadrovania.
Rozprávanie podľa obrázku.
Rozprávanie krátkeho príbehu.
Dialóg na danú tému.
Dialógy o prečítanom, videnom, prežitom diani (film, šport, exkurzia, televízne relácie, súťaže, stretnutia s počujúcimi rovesníkmi a i.).
Rozvoj diagnostickej reči – spresňovanie, obohacovanie úrovne pojmového slovníka, otázok, rozvíjanie chápania zmyslového obsahu dialógu a určených rečových situácií.
Pantomíma v kombinácii s dramatizáciou, s tancom, s výtvarným prejavom.

4. Rozvíjanie slovnej zásoby (v hovorenom a posunkovom jazyku)

Aktívna slovná zásoba

- Pomenovanie konkrétnych predmetov, javov a dejov.
- Vyhľadávanie protikladov. Vytváranie asociácií.

Pasívna slovná zásoba

- Identifikácia slova, oboznámenie s významom slova.
- Spresnenie a rozšírenie významu slov.
- Tvorenie slov odvodzovaním a skladaním.
- Zjednocovanie slov v synonymický rad na základe jednoty významu.
- Objasňovanie rozdielov synonym.
- Práca so slovníkom, literatúrou, cestovným poriadkom, telefónnym zoznamom, Internetom, webom a i.

5. Prozodické faktory reči (v hovorenom a posunkovom jazyku)

Rozvíjanie emočnej prozódie (vnášanie citov do rozprávania – vyjadrenie radosti, hnevu, smútku, strachu). Rozvíjanie primeranej modulácie hlasu pri oznamovacej, opytovacej a rozkazovacej vete.

Upevňovanie prozódie v komunikácii (rytmus a melódie).

Upevňovanie pravidiel vzájomnej komunikácie (v hovorenom a posunkovom jazyku)

Rozvíjať schopnosť viesť rozhovor, zdvorilé formulácie od otázky k odpovedi, zodpovedajúce správanie sa, póza pri reči.

6. Orientácia a nonverbálne dorozumievanie (v hovorenom a posunkovom jazyku)

Rozvíjanie schopnosti chápania významu piktogramov používaných v doprave, reštauračných zariadeniach, hotelových službách a inštitúciách občianskej vybavenosti.

Rozvíjanie schopnosti chápania významu slovného oznámenia, označenia orientačných a informačných pokynov v hlavných svetových jazykoch (WC, vchod, východ, výťah, schody, úschovňa, atď.). Rozvíjanie schopnosti porozumenia informáciám na mapách, informačných tabuliach, turistických značkách a pod. Rozvíjanie schopnosti porozumenia mimiky a gestikulácie v spoločenskom kontakte.

7. Kultúra v živote sluchovo postihnutého človeka (v hovorenom a posunkovom jazyku)

Podstata a význam kultúrnych podujatí – divadlo, balet, muzikál, opera, opereta, výstava obrazov, výstava umeleckých prác, výstava ručných prác, výstava detskej umeleckej tvorby. Interpretácia umeleckého zážitku komunikatívnymi prostriedkami.

Proces

Vyučovanie komunikačných zručností prebieha z psycholingvistického hľadiska stavia spočiatku na hre, neskôr kreatívite, tvorení vlastného textu (hra s jazykom).

Zo sociolingvistického hľadiska sa vyučovanie komunikačných zručností orientuje na najčastejšie a veku primerané komunikačné situácie, ktoré sú ilustrované napr. na príkladoch textov v učebniciach, na videozáznamoch, precvičované formou dramatizácie či simulovania rozličných situácií.

Zo systémového hľadiska sa jednotlivé jazykové javy nepreberajú izolovane, ale vždy v súvislosti s inými jazykovými javmi, pričom sa berie do úvahy hierarchia jednotiek jazykového systému a jeho jednotlivých rovín. Rozlišuje sa centrum a periféria jazykových javov. Skúma sa forma aj obsah jazykových jednotiek, gramatických kategórií, popri synchronii sa v odôvodnených prípadoch upozorňuje aj na diachroniu jazykových javov. Dôraz sa pritom kladie na tie jazykové roviny, ktoré majú vyústenie v texte, t. j. na lexikálnu a syntaktickú rovinu. Posilňuje sa vyučovanie rečových prejavov, od reprodukcie textov sa postupne prechádza k tvorbe vlastných textov. Precvičuje sa ústna podoba rôzne uplatňovaná v jednotlivých štýloch či žánroch.

V oblasti jazykovej kultúry sa postupne prechádza od osvojovania si zvukovej a pravopisnej normy k základom lexikálnej, morfolologickej a syntaktickej normy a poznatkov z dejín jazyka a jazykovedy. Vyučovacie proces vyúsťuje do získavania poznatkov o primeranom štylistickom využívaní jednotlivých jazykových prostriedkov.

Vo vyučovaní sa uplatňuje princíp špirálovitosti a postupnosti, to znamená, že o preberaných jazykových javoch sa postupne pridávajú ďalšie poznatky, ktoré sa rozširujú do hĺbky.

Učiteľ využíva rozličné vyučovacie metódy (napr. heuristickú, analyticko-syntetickú atď.) a rozmanité formy práce. Ich výber a použitie závisí od konkrétnych podmienok pri rešpektovaní zásady primeranosti veku.

Významné miesto má samostatná práca žiakov s dôrazom na diferencovanosť úloh a individuálny prístup učiteľa k žiakom. Je potrebné rozvíjať invenciu žiakov a využívať ich hravosť prostredníctvom didaktických hier.

Dôsledne sa uplatňuje zásada názornosti, pričom sa okrem textu v učebnici či živého príkladu učiteľa, názorných pomôcok a jazykových príručiek využívajú akusticko-auditívne pomôcky a opticko-akustický kanál (televízia, video). Učiteľ využíva rozličné typy úloh a cvičení, motivuje žiakov v práci.

Celkovo vyučovanie komunikačných zručností vedie k odhaľovaniu základných funkcií jazyka - funkcie komunikatívnej, kognitívnej, reprezentatívnej a estetickej.